

ПРАВОСЛАВЉЕ И РАЗВОЈ

Дарко Радосављевић*

Технолошки факултет, Београд

Резиме: У уводном делу се анализира појам и значење латинске речи *religio* – што значи обавезати се на одређен начин живота. Ту се констатује да су у религији окупљене жеље, чежње и притужбе безбројних генерација. Потом се дају основни постулати теоријских објашњења узрока настанка религије. Са развојем науке и модерне технологије религија све више губи на улози централне силе у друштвеном животу. Централно место у раду је подручје посвећено *православној вери*. У средишту Православља, црквености, јесте *Личност Христова као Богочовека*. У својој суштини, Православље се изражава као свеукупност, пуноћа живота, изражена преко: истине, светости и доброте. У трећем делу се анализира позиција православља у односу на развој друштва и њене противуречности. Утицај Православља на развој се изражава кроз проповеди о миру, јединству, љубави и слози међу људима.

Кључне речи: религија, вера, Црква, Православље, наука, личност Христова, Бог, истина, светост, љубав, друштвени развој.

ORTODOX CHRISTIANITY AND DEVELOPMENT

Abstract: In the begining, a notion and meaning of the Latin word *religio* is analized – which means obligation for some specific life style. It is pointed out that any religion collects wishes, desires and complaints of numerous generations. Then main presumptions of theoretical explanations for origins of religions are presented. With development of science and modern technologies religion looses gradually its central role in the social life. The central part of this discussion is devoted to Ortodox Christianity. In the heart of it is Jesus Christ as a God-man. In its essence, Ortodox Christianity is expressed as totality, fullness of life manifested through: truth, holiness and kindness. Finally, the position of Ortodox Christianity in respect to the social development and its contradictions are analized. The influence of Ortodox Christianity on the development is expressed by preaching on peace, unity, love and harmony between people.

Keywords: religion, faith, Church, Ortodox Christianity, science, Jesus Christ, God, truth, holiness, love, social development.

По свом значењу латинска реч *religio* – долази од глагола *religare* што значи обавезати се на одређени начин живота или прецизније, везати се за заједницу људи и богова. Другим речима, религија је веровање у натприродно, наднаравно. Заправо, религија је веровање у једно врховно биће које нам налаже да се на овоземаљском свету понашамо морално, и при том обећава загробни живот. Тако поимано, религија је најраспрострањенији друштвени подсистем, и не постоји ниједна цивилизација или култура без неког типа религије. Дакле, религија постоји у свим познатим људским друштвима. „У религији су окупљене жеље, чежње и притужбе безбројних генерација” (М. Хоркхеимер). Читав религијски универзум је заправо мање-више структурисан поредак вере (уз коју иде и сујеверје и предрасуде) и симболичке процедуре (крштење, црквене молитве, итд.), обреди или

* e-mail: radosavljevic@elab.tmf.bg.ac.yu

церемоније. Постоји неколико основних теоријских објашњења узрока настанка религије.

По социолошким теоријама (Е.Диркем, М. Вебер) вера и религија су прворазредно средство успостављања друштвене кохезије и хармоније. Да нема овог религијског „лепка” друштво би се по овим теоријама обрушило у атомизацији индивидуа и на крају распало.

Друга група теорија, пре свега оних филозофских, тумаче религију као израз примитивне, непросечне, предлагачке и антирационалне свести. У религији влада слепа вера, догматски дремеж, и одатле извире жестока критика религије од стране француских просветитеља (Русо, Даламбер, Дидро, Хелвецијус, Холбах, итд.): *филозофија и ум, а не религија и вера, треба да буду наш водич кроз историју*.

Бројне антрополошке теорије сматрају да је религија и вера трајна људска особина и да људски род не би могао да опстане без неког типа веровања. Марксисте су олако отписали веру и религију као класно-економски феномен, називајући је „опијум народа”. Наводно, попови (ти први идеолози како их је Маркс називао) постоје као део оне велике институције, тј. историје Цркве, само да би обмањивали народ и држали га у покорном положају. Чак је и Ниче скоро елитистички критиковао Хришћанство као „платонизам за народне масе”.

Модерне теорије религије су по правилу интердисциплинарне и обухватају овај феномен из историјске, социолошке, антрополошке, културолошке, психолошке и сваке друге анализе [1].

Са ширењем науке и развојем модерне технологије религија је данас изгубила на улози као централна сила у друштвеном животу. Заправо она губи свој утицај у разним сферама друштвеног живота. Јер „црква коначно мора увидети да њен властити социјални положај зависи о очувању темељних црта данашњег система” [2].

Хришћанство као посебна религија настало је током прва три века Римског Царства. Касније се јединствена хришћанска црква поделила 1054. године на Западну – римокатоличку цркву и Источну – грчко–православну цркву.

У првом реду, православна црква изражава једно веровање (веру) и слављење Бога, и то веру као живот, као пуноћу искуства, као свеукупност благодатних датости у Цркви. У средишту Православља, црквености јесте *Личност Христова као Богочовека*. Стога све што је православно има богочовечански карактер. Отуда се богочовечанство поима као једина категорија у којој се крећу и збивају све манифестације Православља. Бог је у свему на првом месту, човек на другом. Бог води – човек је вођен. По својој природи оно је свеобухватно и постоји ради спасења и пуноће живота читавог човека. Да би стигли или били православни верници, значи да би стигли до истине Православља, а она је разапети и васкрсли Исус Христ, неопходно је *разбијати оклоп наших мана и погрешака*, наших карактерних изопачености – или како би се једноставно казало – наших грехова. Православна црква, преко своје вере, тражи непоколебљиву веру у Христа, његово рођење, проповеди и његово разумом несхватљиво васкрсење. Симбол православља представља Крст [3].

Дакле, Православље у својој суштини се изражава као свеукупност, пуноћа живота, изражена преко *истине, светости и доброте*, као три најзначајније врлине, које се међусобно допуњују и савршене су у *потпуном јединству*. Јер без

истине (православне вере) човек не може бити ни свет ни добар, при том доброта је кључ а светост – врата истине [4]. Ове три врлине сливају се у једно живототворно јединство, које се обично назива – *љубав*.

У фокусу истине, премје Православљу надомештен је посебно *мир и јединство*. То је значајна премиса Православља, те се стога узима да је оно (Православље) *религија мира и јединства*, као што је и *религија слободе*, од деспотизма над човеком. Овим врлинама, премисама Православље заправо изражава *опстанак, спасење и даљи развој личности и друштвених заједница*.

Надаље, по православној вери, мир у себи је потреба и нужност, јер ко нема мир у себи, не може га дати ни другоме. Мир изражава хармонију свих тонова душе у себи и око себе, а ако је човек подељен у себи, не може дати мир и хармонију другом. А јединство са Богом, по својој бити је по православним начелима оснажење – истинског мира и јединства у свету као целини [5].

Православље, и уопште православни поглед на свет, поима се разумевањем шта је добро и тога се треба придржавати, а шта лоше, грешно – и то не треба чинити, у и код човека; тј. православна начела се примењују на целокупност живота човека и света, и не могу се сводити или пак односити само на православне, црквене делатности. Значи, Православље се огледа не само кроз строге религиозне назоре и начела, већ у целокупном животу човека хришћанина – православца, преко сваког поступка те и сваке изговорене речи [6].

Да би се православна вера (и црква) одржала и даље развијала, човек хришћанин – православац, мора ради свог просвећења и спасења бити у спрези са оним шта Црква даје, као што су: црквене службе, Свето Писмо, Житија светих, делима Светих отаца итд. [7]. Суштина ових читања књига и молитви, тј. учења Цркве доноси плод само ако то примењујемо на сопствене животне прилике, и мењамо наш живот, те стога се може казати да човек живи живот православаца [8].

Средишња тачка у начелима Православља је *однос према људима*. Православље тај однос фаворизује, види и заговара, кроз однос љубави и праштања, то тим пре што у Православљу данас има доста насртаја грубошћу и немилосрдношћу.

Као друштвени под-систем, или традиционално казано као универзални облик људске свести, религија, па и православна, јесте имагинарно уточиште неостварених и неостваривих жеља свих припадника људског рода. А пошто су људске жеље не само различите, већ и противуречне, и религија је пуна противуречности.

Зато је противуречан и однос Православља према друштвеном развоју. Уколико се држи познате догме да је Бог створио постојећи свет, религија искључује могућност иманентног развоја природе и човека, па и друштвене заједнице. Али пошто без развоја нема ни опстанка људског рода, људске жеље се нужно рефлектују и кроз религијске догме.

У Православљу је то изражено нарочито кроз проповеди о миру, јединству, љубави и слози међу људима, без чега нема ни друштвеног развоја. Али због ограничених могућности остварења, томе противрече проповеди о начину остваривања људских жеља.

У условима објективне разједињености човечанства, религија једини пут за успостављање јединства међу људима и народима види у унитаризму, према познатој заповести „немој имати других богова осим мене једнога”. А таква

искључивост, у условима многобоштва, води наметању сопствене воље другима, којим се уместо љубави изазива мржња, а уместо мира ратовање међу људима и народима. Стварно јединство је јединство разноврсности, без које нема никаквог развоја, ни природе ни друштва.

Да би свима удовољила, религија проповеда мир а оправдава ратове, и проповеда једнакости правдајући поковање. Али не може се рећи да је она у једном случају за, а у другом против развоја, јер и мир и рат, и једнакости и неједнакости могу бити у функцији развоја и против развоја.

Главна развојна снага друштва и човека је, према научним сазнањима, *сам човек*, што је у колизији са религијским учењем да је човека створио Бог, чијој вољи треба и да се поковава. Религија, међутим, одмах притивуречи самој себи кад захтева да се поковавањем непогрешивој вољи Божијој тежи апсолутном савршенству, јер је управо у таквој тежњи покретачка снага развоја, што подразумева да човек није створен већ да сам себе ствара, тежећи нечем вишем и савршенијем садржаном у његовим сопственим мислима и замислима.

Православље проповеда душевни мир понашањем по Божијим заповестима, а без душевног мира нема духовног стваралаштва као генеричке основе друштвеног развоја. Али она истовремено изражава немирење, све до екскомуникације и физичке ликвидације, са свим што је противно Божијој вољи, подстичући тиме и људским душама немир са свим што није по њиховој вољи.

Као генеричка основа друштвеног развоја, духовно стваралаштво имплицира стваралачку критику као генерички израз немирења са постојећим. Религија, насупрот томе, искључује било какав критички однос према сопственим догмама, али захтева критички однос према сваком нарушавању тих догми, доводећи тиме потенцијалне грешнике пред искушење да се и против самих догми побуне.

Противуречан однос Православља према друштвеном развоју, огледа се и кроз противуречан утицај религиозности на генеричке предиспозиције индивидуе. Истраживање које смо вршили показује да су верници мање од безбожника предиспонирани за промене, те да је степен предиспонираности у обратној сразмери са степеном религиозности.

Верници су мање отворени према променама, јер међу анкетираним студентима, 28,8% једних који верују и 11,8% других који не верују у Бога живе у складу са својим навикама и ставовима које не мењају лако, а 59,6% првих и 64,7% других су отворени према променама у свом животу и исказивању својих могућности. Знатне су разлике и међу самим верницима, зависно од степена религиозности, с обзиром да своје навике и ставове тешко мења 55,6% верника који прихватају све и 23,3% оних који не прихватају све што вера учи, док је 44,4% првих и 63,3% других отворено према променама.

Да ли ће промене у животу индивидуе бити не зависи само од стицаја околности, већ пре свега од ангажовања саме индивидуе која је одлучујући чинилац и укупних друштвених промена. Резултати истраживања показују да верници више од безбожника верују у судбину и више се препуштају судбини, него што су спремни да се сами боре за побољшање своје егзистенције. Међу анкетираним студентима, у судбину не верује 26,3% испитаника који не верују у Бога и 14% оних који у Бога верују, а у судбину верује 26,3% првих и 72% других.

LITERATURA

- [1] Опш. вид.: П. Раденовић, Општа социологија (Београд, 2002), стр. 339.
- [2] М. Хоркхеимер, Критичка теорија (I), (Стварност, Загреб, 1968), стр. 329.
- [3] И. Буловић, Православље, светославље, духовност, стр. 11.
- [4] Више о томе види: В. Н. Велимировић, Православље, "Светило", стр. 3.
- [5] Ibid, стр. 6-7.
- [6] Јеромонах Серафим (Роуз), Православни поглед на свет, стр. 19-20.
- [7] Ibid, стр. 21.
- [8] Ibid, стр. 21.